

και γοργότατον ζῆμα, τέλειον τὸν τύπον, τιμαλφές κόσμημα τῆς ὄλης συλλογῆς.

Κατόπι, στὰ 1894, φάνηκαν οἱ «Νησιώτικες ἱστορίες» του. Ἀφιερωμένες στὴν ἀγαπητὴ τὴν Ἑφταλιώτη. Στὸ ἔργο του αὐτὸ ὁ τεχνίτης μὲ ελικρίνεια ζωγραφίζει τὴν εἰδυλιακὴ ζωὴ καὶ μὲ δυνατὲς κοντυλιὲς περιγράφει τὴν ψυχολογία τοῦ τόπου του, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδας του. Λυπάται γιὰτὶ ὡς καὶ δὴ ἤρθανε τὰ σημάδια τῆς Φραγκιάς καὶ τὰ μολέφουνε. Σπαράζει ἀκόμη ἡ καρδιά του γιὰτὶ τᾶφεραν καὶ δὴ τοῦ πολιτισμοῦ τὰ κορυφία καὶ μέρα μὲ τὴ μέρα χάνουν ὅλα τους τὰ νησιώτικα.

Τόνε συγκινεῖ ἡ γαλήνια ὄψη τῆς μάννας του, τῶν ἀγαπημένων του τὰ σύμπενα λόγια δὲν μπορεῖ νὰ χορτάσει τὸν πένκων ἄλαφρὸ ἄναστεναγμα, τοῦ ἡμῶρου ἀκρογιαλιοῦ τὸ μουρμουρητό, τῶν βουνῶν τὶς μεθυστικὲς μυροιδιές λαχταρεῖ νὰκούσει τοῦ κορυθαλοῦ τὸ κελαίδημα τὸ κρουσταλλένιο, τοῦ ἀκαμάτη τζιτζικα τὰδιάκοπο τραγοῦδι.

Ἀνεπιφύλακτα πρέπει νὰ παραδεχοῦμε πὺς οἱ «Νησιώτικες ἱστορίες» εἶναι τὸ καλῆτερο ἔργο του. Κι αὐτὸ, βέβαια, θᾶξε ὑπόψη του ὁ Ψυχάρης ὅταν, κάνοντας λόγο γιὰ τὸν Ἑφταλιώτη, κήρυξε πὺς ὁ Λέσβιος δηγηματογράφος ἔχει κοινὰ σημεῖα μὲ τὸ συγγραφέα τοῦ «Ρούδιν» καὶ τοῦ «Κακνοῦ». «Ὅπως δηλαδή, λέει, στὴν ψυχὴ τοῦ Τουρκενιερ εἶναι ὅλη ἡ Ρουσία μέσα ζωγραφισμένη, ἔτσι καὶ τοῦ Ἀργύρη μου τοῦ Ἑφταλιώτη τίποτα δὲν τοῦ λείπει, γλώσσα, ψυχολογία, ρωμοσιότη, καὶ στὰ χρυσά του τὰ πραματάκια βλέπετε τὴν εἰκόνα τοῦ λαοῦ μας.»⁽¹⁾

Ἀργότερα, στὰ 1897, κυκλοφόρησαν οἱ ἐλευθερόστομες «Φυλλίδες τοῦ Γεροδήμου» ἀφιερωμένες στὰγαπημένα του τὰ Ρωμοπόικα. Τὸ βιβλίον σὲ τέσσερα μέρη χωρισμένο: Τὰ πρῶτα μου χρόνια. Στὸ χωριό. Στὴν πόλη. Στὴν Ἀθήνα. Τὸ χαραχτῆρίζουμε σὰν ἕνα εἶδος αὐτοβιογραφίας του. Ὁ Κωστής Παλαμᾶς, κρίνοντας τὰ «Τραγοῦδια» τοῦ Πέτρου Βασιλοῦ, ἀναφέρει καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Ἑφταλιώτη ὀνομάζοντας το «λαϊκώτατον ἡθογραφικὸν πανόγραμμα».⁽²⁾

Τέταρτο ἔργο του, στὰ 1900, ἡ «Μαζώχτρα» καὶ ὁ «Βουρζόλακας», δημοσιεμένα καὶ τὰ διὸ σ' ἕνα τόμο καὶ ἀφιερωμένα στὸν Πάλλη. Τὸ πρῶτο μεγάλο κρητικὸ ἡθογραφικὸ δῆγημα. Τὸ δεύτερο δράμα, βγαλμένο ἀπὸ τὸ πασίγνωστο λαϊκὸ τραγοῦδι τοῦ «Νεκροῦ Ἀδερφοῦ». Ὁ Ἑφταλιώτης πρῶτος πῆρε θέμα γιὰ δράμα ἀπὸ δημοτικὸ τραγοῦδι. Τὸ χειρίστηκε ἀξιόλογα στὴν προσπάθειά του, μ' ὅλο τὸν θᾶπρεπε, ἴσως, τὸ λυρικὸ στοιχεῖο νᾶναι κάπως μετριασμένο.

Τὸν Ἑφταλιώτη ἀκολούθησαν ἀρχετοὶ δραματογράφοι ζητώντας τὸ θέμα τους ἄλλοι στὸ δημοτικὸ τραγοῦδι καὶ ἄλλοι στὴν παράδοση

Ἀναφέρουμε τὸ Βουπερίδη, τὸ Χόρν, τὸν Καζαντζάκη, τὸν Ποριώτη. Ὁ Παπαντωνίου μάλιστα, τώρα τελευταῖα, στὸν «Ὅρχο τοῦ Πεδυμένου» διάλεξε τὸ ἴδιο θέμα ποὺ μεταχειρίστηκε στὸ «Βουρζόλακὰ» του ὁ Ἑφταλιώτης.

Πέμτο ἔργο του, στὰ 1909, οἱ «Παλιοὶ σκοποὶ». Ἀφιερωμένο στὴ μητέρα του. Ἐκεῖ μέσα βρίσκεται ἡ παιθητικὴ «Παπινάδα» του καὶ τὸ «Τραγοῦδι τῆς Ταβέρνας» τὸ σεβνταλίδικο. Ὅ,τι προπάντων διακρίνει τὸ τραγοῦδι αὐτὸ εἶναι ἡ πλούσια, ἡ φρεσκή, ἡ ἀβίαστη οῖμα του. Στὸ τέλος τῆς συλλογῆς βλέπει κανεῖς ποιήματα ξένα μὲ ἀριστοτεχνικὴ ἀπόδοση τοῦ πρωτοτύπου: Τὰ «Νησιὰ τῆς Ἑλλάδας» τοῦ Byron, ὁ «Κορυθαλός» καὶ τὸ «Σύννεφο» τοῦ Shelley, ἡ «Ἀθυμία τοῦ Διαβόλου» καὶ τὸ «Νανσι» τοῦ Leconte de Lisle. Ὑπάρχουν ἀκόμη διὰ ποιήματα ξένα μεταφρασμένα ἀπὸ τὸν ἴδιο, ἡ «Ἐπιγραφὴ Τάφοι» τοῦ Wordsworth καὶ ὁ «Θεριστὴς καὶ τὰ Λουλούδια» τοῦ Longfellow. Αὐτὰ βρίσκονται δημοσιεμένα στὸ Β' τόμο τοῦ «Παρνασσοῦ», ποὺ τὸν ἔβγαζε παράρτημα στὰ 1894 ἡ σημαντικὴ ἐφημερίδα «Ἀμάλθεια».

(Τὸ τέλος τοῦ ἐρχόμενου)

K. M. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Η ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Κάτι ποὺ πέφτει ἀμέσως στὸ μάτι τοῦ ἐρευνητῆ τῆς Ρουμανικῆς Λογοτεχνίας, εἶναι ἡ δυσαναλογία ποὺ ἐκδηλώνεται τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια στὰ διάφορα εἶδη τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς: Πολὺ λίγοι στίχοι, κάπως περισσότερα διηγήματα καὶ μυθιστορήματα, καὶ σχεδὸν πλούσια δραματικὴ παραγωγή.

Τὰ αἴτια τῆς δυσαναλογίας αὐτῆς, εἶναι περισσότερα ἴσως ἀπὸ ὅσα φαίνονται. Γιατὶ ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται εἶναι τὰ ἐξωτερικὰ αἴτια. Μὰ τὰ εἰσωτερικὰ αἴτια, ποὺ εἶναι καὶ τὰ βαθύτερα, γιὰ νὰ ἐξεταστοῦνε εἰσυνείδητα, θᾶ εἶχαν ἀνάγκη μιᾶς πλατειᾶς μελέτης, καὶ προπάντων πολυσέλιδης. Ὅστόσο ἔτσι, γιὰ νᾶχουμε μιὰ ἀμυδρὴ ἰδέα, ποῖα εἶναι τὰ εἰσωτερικὰ αὐτὰ αἴτια, θᾶ πῶ μὲ διὰ λόγια ποὺ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦνε οἱ ρίζες τους.

Μεγάλῃ κίνηση στὴν ποίηση, σχεδὸν ποτὲ δὲν θᾶ βροῦμε στὴν ἱστορία τῆς Ρουμανικῆς Λογοτεχνίας ποὺ ἡ νέα τῆς ἐποχὴ ἀρχίζει μὲ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ 19ου αἰῶνα. Ἡ κίνηση φτάνει στὴν ἐντελὴ ἐκδηλώσή της, κατὰ τὸ δεύτερο πενήνταχρονο τοῦ 19ου αἰῶνα, μὲ τὸ μεγάλο Ρουμᾶνο ποιητὴ Ἐμινέσκου. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸν μποροῦμε νὰ ποῦμε πὺς περνᾶμε κατ' εὐθείαν στοὺς μοντέρνους ποιητῆς. Ἐκεῖνο ποὺ ὅστόσο πρέπει νὰ συγκρατήσουμε στὸ νοῦ μας εἶναι πὺς γενικὰ μεγάλη στιχογραφικὴ παραγωγή δὲν ἔχουμε ἐδῶ στὴ Ρουμανία.

Κάνοντας ὁμως μιὰ συγκρίσιον, τῆς στιχογραφικῆς παραγωγῆς μὲ τὸ διηγημα καὶ τὸ μυθιστόρημα, ἴσα μὲ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20ου αἰῶνα, βλέπουμε πὺς ἡ ποίηση εἶχε μεγαλύτερη ἀπόδοσι ἀπ' τὸ πῆξὸ λογογράφημα, καὶ ἀπ' τὴ δραματικὴ λογοτεχνία. Ὑστερα βλέπουμε πὺς ἡ ὑπεροχὴ περνᾶει στὸ πεζογράφημα, ποὺ βρίσκεται καὶ τοῦτο τὸ δρόμο του.

Ἐκεῖνο ποὺ βγαίνει ἀπ' τὰ παραπάνω εἶναι ὅτι τὸ ἕνα εἶδος δίνει τὴ σειρά του στὸ ἄλλο, ὅταν βρεθῆ

1) Ρόδα καὶ Μῆλα, Β', σελ. 91.

2) Πρῶτα Κριτικὰ, 1913, σελ. 187.

τό δρόμο του. Βρήκε ή ποιήση τό δρόμο της. Βρήκε επίσης και τό διήγημα και τό μυθιστόρημα τό δρόμο του. Τό ίδιο δέν μπορεί νά πη κανείς και γιά τή δραματική λογοτεχνία. Βρίσκεται σέ ανάζητηση άκόμα. Αύτός είναι ένας άπό τούς έσωτερικούς λόγους, πού άμυδρά, άμυδρότατα φωνάζει τήν εξήγηση τής δυσαναλογίας, πού έκδηλώνεται στή λογοτεχνική παραγωγή τού τύπου, μεταξύ ποιήσης, πεζογραφίας και δραματικής λογοτεχνίας.

Τό παραπάνω, πώς δηλαδή ή δραματική λογοτεχνία ανάζητάι άκόμα τό δρόμο της, φαίνεται κι άπ' τήν εξέταση τής ίδιας αύτης, τής τόσο πλούσιας παραγωγής. Μέσα σ' έτούτη θά βρη κανείς κυρίως μόνο ιστορικά δράματα, πού νά έχουν ρουμανικό θέμα, και γιά ήρωες τούς ρουμάνους, βογιάρους. Η δραματική λογοτεχνία δέν μπόρεσε άκόμα ν' άγκαλιάσει τήν πραγματικότητα τού ρουμανικού λαού, πρῶμα πού κατόρθωσε ο Σεμαντορισμός (στήν ποιήση και ιδίως στό διήγημα και στό μυθιστόρημα. Γιά τούτο ή δραματική λογοτεχνία όταν παρτάει τήν ιστορία και τούς μύθους (πού άποδόθηκαν μέ ώραιότητα: «φραντζί») πέφτει σέ κομεντί τής γαλλικής σχολής με ήρωες τύπους κοσμοπολιτικούς. Μ' όλα αυτά όμως δέν πρέπει νά νομίσω κανείς πως λείπουν οι προσπάθειες γιά τή δημιουργία πραγματικών Ρουμανικών κομεντί, με ήρωες άληθινούς ρουμάνους. Και τό ευχάριστο είναι, ότι άρκετές άπ' τις προσπάθειες αυτές, είναι πραγματικές έπιτυχίες τών νέων.

Στήν προσπάθεια τής δραματικής λογοτεχνίας, τό ρουμανικό θέατρο έχει διάπλατα άνοιχτές τις πόρτες του. Τό γεγονός τούτο κάνει μερικούς, και

μέ τό δικιο τους, νά πιστεύουν πως ή έντονη δραματική παραγωγή, όφείλεται στήν πρόθυμη ύποδοχή πού βρίσκεται στό Ρουμανικό θέατρο. Και πραγματικά, έτσι φαίνεται πως στέκονται τά πράγματα. Στο σημείο έτούτο βρίσκεται ο έσωτερικός λόγος τής δυσαναλογίας γιά τήν όποία μιλήσαμε. Οι έκδοτικοί οίκοι έχουν περιορίσει τις έπιχειρήσεις τους γιά λόγους μάλλον οικονομικούς. Άπ' έναντίας οι θεατρικές έπιχειρήσεις, ιδίως φέτος, περισέψανε. Έτσι έκτός άπ' τό Έθνικό Θέατρο λειτουργεί σέ άλλο θέατρο ένα Studio τού Έθνικού Θεάτρου. Έπίσης τό νέο θέατρο «Μαρία Βεντούρα», πού λειτουργεί φέτος γιά πρώτη χρονιά, ίδρυσε κι αυτό τό δικό του Studio γιά παραστάσεις έργων μοντέρνων. Είναι ή αλήθεια όμως πως κ' έτούτο, καθώς και τό θέατρο Ρετζίνα Μαρία, έχουν έπιχορήγηση άπό τό Κράτος. Σ' όλα αυτά τό θέατρο παίζονται και Ρουμανικά έργα, άν όχι σέ ίση άναλογία με τά ξένα, όμως τέτοια ώστε νά υπάχθι πραγματική και θετική ύποστήριξη τής Ρουμανικής δραματικής παραγωγής. Πρέπει επίσης νά σημειωθεί πως φέτος άρχισε τή λειτουργία του, στό Βουκουρέστι, κ' ένα θέατρο τού είδους «Γκραν-Γκαζόλ: με τήν έπωνυμία «Φαντάσματα και Παλιόσοι».

Όταν έχω κανείς όπ' όψη του, ότι έκτός άπ' τις σκηές τής προτεινόμενης ή Ρουμανική δραματική παραγωγή, βρίσκεται καταφύγιο και στις σκηές τών Έθνικών Θεάτρων τών Έπαρχιών, τότε αντιλαμβάνεται καλύτερα τούς έξωτερικούς λόγους, πού συντρέχουν στήν έντονη δραματική παραγωγή.

Θά είναι περίεργο πράμα άν, ύστερα άπό τόσο εύνοϊκούς όρους, βρη σύντομα ή δραματική λογοτεχνία τής Ρουμανίας τό δρόμο της;

Brasou

B. ΚΟΥΖΟΠΟΥΛΟΣ

(1) Λογοτεχνικό ρεύμα πού έκδηλώθηκε στόν 20 αιώνα.

Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

—Όπως τό είχαμε άναγγείλει, τό σημερινό φύλλο είναι άφιερωμένο στή μνήμη τού Έδρυτή τού «Νουμά» πού συμπληρώνει στις 21 τού Μάρτη τέσσαρα χρόνια άπό τό θάνατό του. Είναι τό πρώτο, νά πούμε, φιλολογικό μνημόσυνο πού τού γίνεται και τό μνημόσυνο αυτό έχει τήν ξεχωριστή του σημασία γιατί γίνεται μέσα στις σελίδες τού φύλλου πού ίδρυσε, άγάπησε, άγωνίστηκε, μόχησε και πόνεσε είκοσι όλόκληρα χρόνια γιά νά τό χωρίσει στή ζωή και νά φέρει τά σημερινά τόσο ευχάριστα γιά τόν άγώνα μας άποτελέσματα.

Η άγάπη κ' ή άφοσίωση παλιών και νέων δημοτικιστών πρὸς τό «Νουμά», τά άρθρα και οι γνώμες πού ήρθαν σωρό στά Γραφεία μας γιά τόν Ταγκόπουλο, τά γράμματα τώσων και τώσων πού μās παροτρύνουνε νά συνεχίσουμε άτρόμητοι τό παλιό μας τό έργο, μās δικαιώνουνε γιά τή σημερινή μας άπόφαση πού αντιπροσωπεύει, καθώς τό πιστεύουμε, και τήν έπιθυμία τής ολότητας τών Δημοτικιστών. «Νουμάς» και Ταγκόπουλος, καθώς τό γράψαμε και άλλοτε, είναι ένα και τό αυτό πράγμα, και «Νουμάς» χωρίς σελίδες άφιερωμένες στόν Έδρυτή του, δε θά μπορούσε σήμερα νά νύηθει. Ρήχνουμε τό σπόρο γιά ένα έπιβλητικότερο, όπως τού ταιριάζει, μνημόσυνο.

—Όποιος θέλει νά πάρει μιá γενικώτερη ιδέα τών άγώνων τού Ταγκόπουλου, άς διαβάσει τό πανηγυρικό τεύχος πού βγήκε στά Είκοσάχρονα τού «Νουμά» και πού εκεί μέσα, στις 62 σελίδες του, εξετάζεται όλόκληρο τό πολύμορφο έργο του και τό έργο τού «Νουμά» άπό τά πρώτα δημοτικιστικά χρόνια ός τά τέλη τού 1922 πού έγινε ή γιορτή αύτή. Σημαντικό βοήθημα γιά τό μελετητή τής ιστορικής εκείνης εποχής είναι και τά «Ιστορικά τού Νουμά» πού δημοσιεύτηκαν πέρσι άπό τόν Πάνο Ταγκόπουλο σέ δέκα τεύχη τού περιοδικού «Έλληνικά Γράμματα.» Ο Ταγκόπουλος είναι μιá φυσιογνωμία πού γιά νά γνωριστει πλέρια, θέλει βαθύτερη εξέ-

ταση, μελέτη, και προσοχή.

— Πολλές γνώμες και γράμματα νέων μας φίλων, μένανε έξω άπό τό σημερινό. Παρακαλοΰμε νά μās συμπαθήσουνε. Ο χῆρος είναι μετριήμερος, λιγοστός, με τό σταγονόμετρο. Ίσως στό έρχόμενο δημοσιεύσουμε τις κυριότερες.

—Μερικές «Ιερειάδες» τού Δ. Ταγκόπουλου, πού τις έχουμε ξεκαθαρίσει γιά βιβλίο και πού είναι σωστά λογοτεχνία—λησμονημένες οι περισσότερες στό «Έθνος» πού πρωτοφάνηκανε—θά δημοσιευτούνε στό «Νουμά» γιά νά τις γνωρίσουνε και οι φίλοι μας. Άρχίζουμε με τις «Καστανιέττες».

—Σ' έκδοση φροντισμένη βγήκε τό φρετινό ήμερολόγιο τού Δροσίνι με διαλεχτή συνεργασία. Περιέχει έπιστημονικές μονογραφίες, μελέτες διάφορες και πολλά λογοτεχνικά ύλη. Ξεχωρίζουμε ποιήματα τού Παλαμά, Δροσίνι, Γκόλφη, Δελφού και δύο διηγήματα: «Η εικόνα τής δεύτερης παρουσίας» τού Κώστα Παρορίτη και «Τ' άντικρινό μας σπίτι» τού Ρήγα Γκόλφη.

—Άναγγέλνουμε μερικά άπό τά δημοσιεύματα, πού έχουμε στα χέρια μας, και πού θά φανούνε σέ κατοπινά φύλλα τού «Νουμά».

Ποιήματα I. Ζερβού, Λευτέρη Άλεξίου, Γιώργου Σταυρόπουλου, Μαρίας Ζάμπα, Άγγελου Καλοκαιρινού, Ηβου Δελφού, Π. Κριναίου, Γιάννη Περγιαλίτη.

Διηγήματα Αιλής Ίακωβίδη, Δ. Ταγκόπουλου, Βελ. Φρέρη, Μ. Βισάνθη.

Όρθογραφικά τού Φιλήντα.

Μεταφράσματα: Μπραντέσκου Βοϊνέτσι, Λογκφέλλου, Richard Muther, Richard Dehmel.

Άρθρα τού Α. Παπαδήμα: «Καβαρική φυλλοξήρα» και τού Β. Κουζόπουλου γιά τό σύγχρονο Ρουμάνο διηγηματογράφο I. Βοϊνέτσι.

Κριτική τών νέων βιβλίων.

Καινουργία γράμματα άπό τό αρχείο τού Νουμά.

—Φαινόμενα και Χωρίς γραμματόσημο, στό έρχόμενο φύλλο.